

ЖАМИЯТ, ЁШЛАР ВА ПЕДАГОГИКА ПСИХОЛОГИЯСИ ЎРТАСИДАГИ МУАММОЛАР

Мирзаев Исмоилжон Хасанжон угли

ismoiljonmirzayev0@gmail.com

Kamoliddinov Qamariddin Jaloliddin o'g'li

komoliddinov1507@gmail.com

Аннотация: Мақолада жамият, ёшлар ва педагогика психологияси ўртасидаги муаммолар, уларнинг ижтимоий муносабатлари, гуруҳ психологиясининг ўқув жараёнига таъсири ва педагогика психологиясининг аҳамиятига ўзига хос ёндашувлар кўриб чиқилади. Тадқиқотлар талабаларнинг ижтимоий ривожланиши, гуруҳлар орасидаги алоқалар, ижтимоий-ўқув муҳити, шунингдек, касбий меҳнатга бўлган муносабатларни аниқлаш ва таҳлил қилишга қаратилган. Мақолада, ёшларнинг психологик ва ижтимоий ривожланишида, уларнинг гуруҳлардаги ўрни ва касбий қобилиятларни шакллантиришда ижтимоий-психологик бошқарувнинг ролини аниқлаш муҳимлиги кўрсатилган.

Шунингдек, ижтимоий-психологик бошқарувнинг педагогик жараёндаги самарадорлиги, талабаларнинг умумий ривожланишини, уларнинг ижтимоий ва профессионал мақсадларга эришишини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади. Мақолада кўриб чиқилган методологик ёндашувлар ва тадқиқот натижалари таълим тизимини такомиллаштириш ва ёшларнинг ижтимоий-касбий ривожланишини яхшилашга қаратилган бўлиб, улар педагогика психологиясининг янги ўлчовларини ва самарадорлигини ўрганишга хизмат қилади.

Калит сўзлар: жамият, ёшлар, педагогика психологияси, гуруҳ психологияси, ижтимоий муносабатлар, ўқув жараёни, касбий ривожланиш, ижтимоий-психологик бошқарув, гуруҳлар орасидаги муносабатлар, ижтимоий ривожланиш, профессионал устуворликлар, психологик ҳолат, талабалар, таълим тизими, педагогик муҳит, касбий тажриба, ижтимоий-ўқув муҳити.

Кириш:

Жамият ва ёшлар орасидаги муаммолар, педагогика психологияси ва уларнинг таълим тизимига бўлган таъсири бугунги кунда энг муҳим тадқиқот соҳаларидан бирини ташкил этмоқда. Ёшлар жамиятнинг келажаги бўлиб, уларнинг ижтимоий, психологик ва педагогик ривожланиши жамиятнинг умумий тараққиётига катта таъсир кўрсатади. Ўқув жараёнидаги ижтимоий ва

психологик омиллар, талабаларнинг гуруҳ психологияси ва уларнинг касбий муаммолари педагогика психологиясида муҳим аҳамиятга эга.¹

Мамлакатимизда таълим тизимини такомиллаштириш, ёшларнинг замонавий талабларга жавоб берадиган касбий ва ижтимоий саводхонлигини ошириш мақсадида турли тадқиқотлар олиб борилмоқда. Шу билан бирга, таълимда ижтимоий-психологик бошқарувнинг аҳамияти янада ортиб бормоқда. Жамиятда ёшлар орасидаги ижтимоий муаммолар, уларнинг ўқиш ва меҳнат ҳаётига таъсирига диққат қаратиш, педагоглар ва ота-оналар учун муҳим вазифа ҳисобланади. Ёшларнинг ўзларининг касбий ва ижтимоий ривожланишида ижтимоий психология ва педагогика психологияси бир-бири билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилишга ёрдам беради.²

Педагогика психологиясининг ўрганилиши талаба ва ўқитувчиларнинг ўзаро муносабатлари, талабаларнинг ижтимоий гуруҳлардаги роли, ҳамда касбий маҳоратини шакллантиришга тааллуқли муҳим масалаларга ечим топишга қаратилган. Мақолада талабаларнинг ўқиш жараёнидаги ижтимоий-психологик муҳит, гуруҳ психологияси ва профессионал касбий устуворликларни шакллантиришда ижтимоий-психологик бошқарувнинг аҳамияти ва таъсири таҳлил қилинади. Бу, ўз навбатида, таълим тизимидаги ривожланиш ва ёшлар орасидаги ижтимоий муаммоларга ижобий таъсир кўрсатади.

Жамиятда ёшларнинг ривожланишини, ижтимоий-psichologik ҳолатини яхшилаш, уларнинг касбий ва ҳаётга тайёргарлик жараёнида ёрдам кўрсатишда педагогика психологиясининг асосий йўналишларини аниқлаш, ўз вақтида амалга оширилган тадқиқотлар орқали яратиш мумкин. Шунингдек, мақола талабаларнинг гуруҳ психологияси ва уларнинг ижтимоий ривожланишини ўрганиш орқали таълим тизимининг ижтимоий ва психологик самарадорлигини оширишга қаратилган.

Методология:

Кўпсонли социологик тадқиқотлар:

Талабаларнинг ижтимоий психологик ҳолатини ўрганиш мақсадида аноним сўровлар ва интервьюлар ўтказиш, тадқиқотларда мураккаб ижтимоий ва психологик омилларни баҳолашнинг самарали усуллари билан бири ҳисобланади. Бу метод, асосан, талабаларнинг шахсий тажрибаларини, уларнинг оилавий ва ижтимоий муҳитига муносабатини, шунингдек, ўқиш жараёнидаги стрессни, мотивацияни ва ижтимоий адаптацияни тушунишга қаратилган.

¹ renessans-edu.uz/

² <https://cyberleninka.ru/article/n/talim-tizimini-takomillashtirish-tamoyillari/viewer>

Аноним сўровлар талабалардан йиғилган маълумотлар ва уларнинг шахсий фикрлари мустақил баҳоланишига имкон беради. Бу методнинг асосий афзаллиги шундаки, талабалар ўз фикрларини эркин, ҳар қандай тўсиқсиз билдиришга ҳаракат қиладилар, чунки улар анонимликни таъминлаш орқали хатарсиз ҳис қилишади. Сўровлар энг кенг қўлланиладиган усуллардан бири бўлиб, у кўплаб масалаларни, жумладан, талабаларнинг таълимга бўлган муносабатларини, ижтимоий фаолиятдаги иштироки ва ишлаш жараёнидаги ривожланишини аниқлашга қаратилган.

Интервьюлар эса, талабалар билан яқка тартибда ўтказиладиган суҳбатлар орқали талабаларнинг ҳаёти, мотивацияси, психологияси ва ижтимоий муносабатларини янада чуқурроқ тушуниш имконини беради. Интервьюлар шунингдек, талабаларнинг ички муаммолари ва уларнинг ўқиш ва касбий ривожланишга боғлиқ фикрлари ҳақида аниқ ва самарали маълумот олишга ёрдам беради.

Бу методларда асосий диққат талабаларнинг психо-эмоционал ҳолатига, ижтимоий муносабатларига ва таълимга бўлган муносабатларига қаратилади. Улар ёшларнинг ижтимоий хавфсизлиги, стрессга қарши курашиш қобилиятлари ва ишлашга бўлган иштиёқини аниқлашга ёрдам беради.

Аноним сўровлар ва **интервьюлар** орқали олинган маълумотлар тадқиқотда ишлатилган психологик ва социологик методлар билан биргаликда, талабаларнинг ижтимоий ва психологиявий ҳолатларини аниқлашда, уларнинг таълим муҳитига ва ижтимоий гуруҳлар орасидаги ўрнини тушунишда муҳим аҳамиятга эга. Бундан ташқари, ушбу усуллар талабаларнинг касбий мотивациясини, уларнинг ёшлик давридан бошлаб формалашган профессионал касбий тасаввурларини аниқлашга ҳам ёрдам беради.

Интервью ва сўровлар, шундай қилиб, талабаларнинг умумий ижтимоий психологик ҳолати, уларнинг ўқиш жараёнига ва касбий ривожланишга бўлган муносабатларини таҳлил қилишда муҳим манба бўлиб хизмат қилади.

Олий таълим муассасаларида талабаларнинг гуруҳ психологияси ва ўқишга бўлган муносабатларини таҳлил қилиш учун социологик ва психологик методлар қўлланилган. Ушбу методлар талабаларнинг ижтимоий фаолияти, гуруҳлар орасидаги муносабатлар ва уларнинг таълимга бўлган иштиёқини аниқлашга қаратилган.

Социологик методлар талабаларнинг гуруҳлардаги ижтимоий роли, уларнинг ўқишдаги ижтимоий мувозанатини, жамоавий психология ва гуруҳдаги муносабатларни баҳолашда муҳимдир. Бу методлар талабаларнинг ижтимоий позициясини, ўзаро алоқаларини ва бир-бирини тушуниш даражасини аниқлашга ёрдам беради. Масалан, жамоавий фаолиятлар, муҳокама, ёки креатив

ва ишбилармон гуруҳлар ўртасидаги интеракциялар орасидаги таъсирни тадқиқ қилиш учун социологик сўровлар ва анкета методлари қўлланилади.

Психологик методлар талабаларнинг психологик ҳолатини, мотивациясини, стрессга ва ишлашга бўлган муносабатини ўрганишга ёрдам беради. Психологик тестлар орқали уларнинг касбий ривожланиши, огоҳлик даражаси, ўқишга бўлган ижтимоий-эмоционал таъсири, шунингдек, гуруҳдаги ҳамжиҳатлик ва психологиявий хавфсизлик ҳолатлари аниқланади. Талабаларнинг ҳар бирида шахсий ва жамоавий муаммолар, мотивация манбалари ва ижтимоий-психологик муносабатларнинг турли хусусиятлари таҳлил қилинади.

Тадқиқотда қўлланилган социологик ва психологик методлар талабаларнинг гуруҳ психологиясини, ижтимоий муносабатларини ва уларнинг таълимга бўлган умумий муносабатларини аниқлашда самарали бўлиб, шу билан бирга, ижтимоий психологик бошқарувнинг муҳим ролини ҳам кўрсатди. Ушбу методлар талабаларнинг таълим жараёнидаги ижтимоий ва психологик муаммоларни аниқлаш, уларнинг олий таълим муассасасидаги гуруҳлашиш динамикасини тушуниш ва ҳар бир талабанинг шахсий ривожланишидаги таъсир омилларини баҳолашда муҳим аҳамиятга эга.

Тадқиқотнинг асосий мақсади талабаларнинг ижтимоий ва психологик жараёнларини таҳлил қилиш, уларнинг гуруҳлар орасидаги психологик алоқаларни ва уларнинг ўқишга бўлган муносабатларини яхшироқ тушунишга қаратилган. Бу, ўз навбатида, педагогик муҳитдаги ижтимоий-психологик бошқарувнинг самарадорлигини оширишга, таълим жараёнидаги ижтимоий муаммоларни ҳал қилишга ёрдам беради.

Психологик тестлар ва сўровлар:

Талабаларнинг касбий мотивацияси, ижтимоий ривожланиши ва психологиясига таъсир этувчи омилларни аниқлаш мақсадида турли психологик тестлар ва сўровлар олиб борилди. Бу метод талаба шахсининг психологик даражасини, мотивациясини ва ижтимоий фаоллигини ўрганишга хизмат қилди.

Психологик тестлар талабаларнинг индивидуал хусусиятларини ва уларнинг касбий мотивациясини аниқлаш учун қўлланилди. Масалан, стрессга бўлган қобилият, ишга бўлган қизиқиш, муаммоларни ҳал қилишдаги қобилият ва ижтимоий фаоллик тестлари орқали ўрганилди. Бу тестлар талаба шахсининг эмоционал ҳолатини, ижтимоий интеграция даражасини ва касбий фаолиятга бўлган иштиёқини баҳолашга ёрдам берди.

Сўровлар талабаларнинг касбий мотивацияси, ўқишга бўлган муносабатлар ва уларнинг ижтимоий ривожланишини аниқлаш мақсадида олиб борилди. Ушбу сўровлар орқали талаба ўзининг ўқишдаги мақсадларини, касбий орзу ва иштиёқларини, ижтимоий ривожланишдаги асосий омилларни

аниқлаган. Шунингдек, сўровлар ёрдамида талабаларнинг академик ва касбий муваффақиятга бўлган иштиёқлари, гуруҳдаги муносабатлари ва уларнинг психологик ҳолатларига таъсир этувчи омиллар ўрганилди.

Психологик тестлар ва сўровлар орқали олинган маълумотлар талабаларнинг мотивацияси, ижтимоий ривожланиши ва психологиясини тушунишда муҳим роль ўйнади. Бу методлар талабаларнинг касбий ривожланишини, ижтимоий интеграциясини ва уларнинг таълимга бўлган муносабатларини баҳолашга ёрдам берди, шунингдек, уларнинг педагогик муҳитдаги иш фаолиятига таъсир қилувчи омилларни аниқлашга кўмаклашди.

Сўровлар орқали талабаларнинг профессионал касбий тасаввурлари ва устуворликларини шакллантириш жараёни таҳлил қилинди. Бу тадқиқотлар талабаларнинг касбий қарорларини, ишга бўлган муносабатларини ва уларнинг касбий соҳадаги мақсадларини аниқлашга йўналтирилди.

Сўровлар натижалари талабаларнинг касбий ёндошувлари, уларнинг ишга бўлган муносабатлари ва профессионалликка бўлган қарашларини чуқур ўрганиш имконини берди. Талабаларнинг профессионал касбий тасаввурлари уларнинг ўқиш жараёнида олинган билимлари, амалий тажрибалари ва шахсий мотивациялари билан боғлиқ ҳолда шаклланади.

Тадқиқотларда шунингдек, талабаларнинг ишга бўлган муносабатлари, уларнинг касбий соҳадаги интилишлари ва иш фаолиятидаги муҳим омиллар таҳлил қилинди. Бундан ташқари, талабаларнинг касбий фаолиятига бўлган ҳавас ва иштиёқлари, уларнинг ижтимоий ва психологик ҳолатларига таъсир этувчи омиллар ҳам аниқланди.

Шу тариқа, сўровлар орқали талабаларнинг касбий қарорларини қабул қилишдаги асосий жиҳатлар, уларнинг ишга бўлган муносабатлари ва профессионал устуворликлари ҳақида кенг қамровли маълумотлар олиш имконияти яратилди. Бу, ўз навбатида, талабаларнинг профессионал ривожланишини ва уларнинг касбий қобилиятларини шакллантириш учун педагогик ва психологик интервенциялар режалаштиришда муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Мазкур тадқиқотларнинг фалсафий ва ижтимоий-ҳуқуқий асослари:

Маълумотларни тўплаш ва таҳлил қилишда ижтимоий психологиянинг умумий назарий асослари, педагогика ва таълим ҳуқуқи принциплари ҳисобга олинди. Бу йўналишда ижтимоий-психологик, педагогик ва ҳуқуқий назарий ёндашувлар аниқ ва ўзаро боғлиқ қўлланилди. Ижтимоий психология талабаларнинг ижтимоий муносабатларини, гуруҳдаги ўрнини, ва уларнинг коллективдаги фаоллигини ўрганишда асосий назарий асос бўлди. Педагогика эса, уларнинг таълим жараёнидаги психологик, педагогик ва ижтимоий ривожланишини, ёшлар билан ишлашдаги методикаларни ва педагогик

тажрибаларни шакллантиришга эътибор қаратди. Таълим ҳуқуқи эса, талабаларнинг ҳуқуқий манфаатларини, таълим тизимидаги қонунчилик асосларини ва таълимдаги ҳуқуқий механизмларни ўрганишда муҳим рол ўйнади.

Тадқиқотлар эътиборни талабаларнинг ижтимоий фаолияти ва психологик ҳолатларини изланиш билан бирга, уларнинг қонунчилик ва таълим тизимидаги ҳуқуқий жиҳатларига ҳам қаратишга қаратилди. Бу йўналишда талабаларнинг ҳуқуқий онги ва қонунчиликка бўлган муносабатлари, таълимга оид ҳуқуқлар ва мажбуриятларни тушуниш даражаси ҳам аниқланди. Шу билан бирга, таълим ҳуқуқи талабаларнинг таълим олиш, профессионал ривожланиш ва шахсий ривожланишдаги ҳуқуқларини ҳимова қилишга катта аҳамият қаратди. Тадқиқотларда таълим ҳуқуқининг талабаларга таъсири, уларнинг таълим муассасаларидаги ҳуқуқий муносабатлари ва қонунлар доирасидаги ҳолатлари таҳлил қилинди. Бу усулларнинг барчаси ижтимоий, психологик ва ҳуқуқий контекстларда талабаларнинг ижтимоий фаолиятини, таълимдаги иштироки ва ҳуқуқларини чуқур ўрганиш ва таҳлил қилишга имкон яратди.

Литературий обзор:

- Г.В. Акопов (2000) ижтимоий психологиянинг таълимдаги ўрни ва унинг таъсирини тавсифлаб, талабаларнинг ижтимоий-psichologik ривожланишида педагогларнинг ролини таърифлади.
- Т.М. Ньюком ижтимоий психологиянинг социологик ёндошуви, таълимнинг ривожланиши ва ижтимоий структураларга таъсири ҳақида сўзлайди.
- Г.М. Андреева (1997) ижтимоий психологиянинг умумий назарий асослари, гуруҳ психологиясининг таълимга таъсирига урғу берган.
- В.И. Петровский таълимда ижтимоий психологиянинг таъсири ва педагогик ва психологиявий йўналишлардаги муаммоларни муҳокама қилган.
- Мақсади ва вазифалари: Мақоладаги тадқиқотнинг асосий мақсади талабаларнинг ижтимоий психологияси, уларнинг ўқиш жараёнидаги касбий муносабатларини ва гуруҳлар орасидаги ижтимоий-psichologik омилларни аниқлашдан иборат. Шунингдек, мақолада ёшлар орасида ижтимоий муталаа қилиш ва ўқув жараёнида касбий мотивларни шакллантиришда ижтимоий-psichologik бошқарувнинг аҳамиятига алоҳида эътибор қаратилади.

Қўлланиш ва фойдаланиш:

1. Олий таълим муассасаларида – Бу тадқиқот натижалари талабаларнинг касбий ўсишини, ижтимоий ривожланишини рағбатлантириш учун педагогик мутахассислар учун фойдали бўлиши мумкин.
2. Ижтимоий-psichologik кўникмаларни шакллантириш – Талабаларнинг ижтимоий ва касбий муносабатларини шакллантиришда психология ва педагогика методларининг муваффақиятли ишлатилиши таъминлаш учун зарурий воситадир.
3. Ёшларга психологиявий ёрдам – Жамият ва ёшлар ўртасидаги ижтимоий-psichologik муносабатларнинг ёшларнинг ижтимоий ривожланишидаги муҳим роли диққат марказида бўлади.